

Jos didenybė Antraštė, arba To dar negirdėjote

Praėjusiais metais vieną rugpjūčio pradžios rytą sėdėjau balkone. Kaip tik tądien buvo paskelbti valstybinio matematikos egzamino rezultatai, sukėlę nemažą ažiotažą dėl palyginti prastų abiturientų pasiekimų. Taigi, besimėgaudama šilta vasaros saule, atsiverčiau „Delfi“ peržiūrėti naujienų. Akį iškart patraukė vieno pirmųjų straipsnių antraštė, skelbianti: „Matematikos egzamino rezultatai sukėlė siaubą: dramatiškai griūna ateities planai“. Iš pradžių kone krūptelėjau: ar gyvenimo griūtis tuomet laukia ir manęs po poros metų, kai laikysiu šį egzaminą? Tačiau šie vaizdingi straipsnių pavadinimai tuo pat metu ir gerokai prajuokino.

Bemąstydamą, kodėl tie pavadinimai tokie vaizdingi, prisiminiau ir vieną kažkada seniai skaitytą knygą „14,99 €“ – prieš dvi dešimtis metų Prancūzijoje pasirodžiusį ir bestseleriu tapusį prancūzų literatūros žvaigždės Frederic‘o Beigbeder‘io romaną apie reklamos pasaulio džiungles. Jame akcentuojama, kad reklama gali būti kuriama bet kokia – juokinga, keista, šokiruojanti, – svarbiausia, kokį susidomėjimą ji sukels. Netgi knygos pavadinimas, kurį perskaičius iškart kyla klausimas, ką jis reiškia, yra... tik knygos kaina. Tie keli pavadinimo žodžiai turi taip suintriguoti, kad iškart kiltų noras perskaityti visą straipsnį. Antraip žurnalisto rašinys nueis paprasčiausiai šuniui ant uodegos. Todėl galbūt iš tikrųjų straipsnio pavadinimas atlieka pagrindinį vaidmenį, žurnalistams kovojant dėl skaitytojų dėmesio? Juk naršydami socialiniuose tinkluose ar internete, žmonės įsitraukia į bekraštį naujienų ir pasiūlymų srautą bei tampa vis atsparesni ir pasyvesni juos supantiems dalykams. Kas šiuolaikinį žmogų, gyvenantį informacijos pertekliaus amžiuje, dar gali iš tiesų nustebinti? Gamtos reiškiniai, žmonių elgesys?.. O gal ryškiausiai šviečianti reklama prekybos centre? Greičiausiai ne. Taigi žiniasklaida, paskutiniuosius keletą dešimtmečių didžiąja dalimi jau persikėlusį į internetinę erdvę, iš paskutiniųjų stengiasi nepaskęsti toje informacijos jūroje.

Apskritai internetinių naujienų portalų antraštės galima laikyti nauju savarankišku teksto žanru. Humanitarinių mokslų daktarė Danguolė Kalinauskaitė vienoje iš tyrimų publikacijų teigia, kad straipsnių pavadinimai atlieka įvairias teksto funkcijas: jais pranešama, pasakojama, analizuojama, komentuojama, reiškiamas požiūris, emocijos, bandoma įtikinti, vertinama ir net apeliuojama į ką nors. Tyrimai rodo, jog skaitytojai, nesusidomėję internete pateikta informacija, uždaro ją per 10-20 sekundžių. Nuolat visur skubėdami, mažai kas beskaito visą straipsnį, o tik *praskrolina*, tikėdamiesi per keliasdešimt sekundžių perskaityti pagrindines naujienas – todėl svarbu, kad jos būtų pateiktos kuo glausčiau, paprasčiau ir – svarbiausia – patraukliai.

Diena iš dienos straipsnių pavadinimams mirgant nuo frazių „Nustebsite pamatę“, „Neteko amo“, „Atskleidė“, „Sprogdina internetą“ ar „Imasi už galvos“, staiga pasidarė įdomu nuodugniau pasižvalgyti po Lietuvos naujienų portalų pirmuosius puslapius: nejaugi dauguma naujienų pateikiamos taip emociškai, negatyviai, vaizdingai bei...neretai dar ir komiškai? Po to, kai pirmąkart atkreipiau dėmesį į naujienų pateikimo formą, praėjo keli mėnesiai, kol 2020-ųjų gruodžio 29-ąją, antradienį – paprastą šiokiadienį prieš pat Naujuosius, – nutariau sėsti prie kompiuterio ir dienos pabaigoje iš trijų populiariausių mūsų šalies internetinių naujienų portalų – „Delfi“, „Lietuvos rytas“ ir „15min“ – buvau surinkusi didžiąją dalį (net 750) tą dieną pasirodžiusių įvairių skilčių (Lietuva, užsienis, verslas, sportas, kultūra ir kt.) straipsnių antraščių – nuo skambančių optimistiškai, lyg jos būtų iš stebuklinės pasakos, iki negatyvių bei itin intriguojančių it detektyvinis veiksmo filmas.

Antraščių bruožas, atkreipiantis į save dėmesį, – skleidžiama pakankamai niūri nuotaika. Apie šalies žiniasklaidos objektyvumą, kokybę ir negatyvumą diskutuota ne kartą ir šalies mastu. Prozininkė, eseistė Giedra Radvilavičiūtė skaitydama pranešimą Biržuose vykusiame 2013-ųjų tarptautinės šiuolaikinės literatūros forume „Šiaurės vasara“ išreiškė pastebėjimą, jog „net tais atvejais, kai Lietuvos ar lietuvių oponentai akivaizdžiai susimauna, kai kurie mūsų analitikai virtuoziskai sugeba rasti vis tiek Lietuvą sudirbantį aspektą“. Tačiau juk žiniasklaida visuomet orientuojasi į skaitytojus ir taikosi prie jų mąstymo, kuris savo ruožtu formuojamas pačios žiniasklaidos. Ar tai reiškia, jog lietuviai apskritai linkę skaityti savo šalį kritikuojančius straipsnius? Bet kokiu atveju pagrindiniai naujienų portalai yra kiekvienos šalies veidas, kuriame netiesiogiai atsispindi jos mentalitetas, praeitis bei dabartis. Gal lietuviai, tam tikruose istorijos vingiuose vadinti mužikais ir tamsuoliais, be to, dar matę, kad aplinkiniai gyvena geriau, įprato kritikuoti savo šalį, o dažnai keičiantis santvarkoms ganėtinai neigiamą atspalvį įgavo valdžia. Nors aš pati priklausau kartai, augančiai jau nepriklausomybės metais, ir tuos laikus, kai mūsų valstybė buvo kitokia nei dabar, žinau tik iš kitų žmonių pasakojimų, knygų, tačiau manau, kad istoriniai šampai iki galo nenusitrina ilgai ir egzistuoja tiek žmonių mąstyme, tiek, kaip jau minėjau, jį atspindinčioje žiniasklaidoje. Todėl perskaičius antraštę „Didžiųjų miestų eglėms skirta per 200 tūkst. eurų, tačiau gyventojai jomis nesidžiaugs: kam reikėjo leisti pinigus“ ([lrytas.lt](#)), kyla mintis, jog dalis lietuvių į pasaulį vis dar žvelgia iš pragmatinės pusės: jeigu jau karantinas, užtveria Kalėdų eglės, tai kam iš viso jų reikia, ir nėra čia ko džiaugtis, geriau prie algos ar pensijos būtų pridėję eurą kitą. Pinigų tema mūsų šalyje išties ganėtinai jautri – žurnalistai, rašydami, kad „Nuo kitų metų – naujas mokestis ir statytojams, ir gyventojams: kiek ir už ką mokėsime papildomai“ ([lrytas.lt](#)), mėgina tarsi susitapatinti su skaitytojais ir pereina į „mes mokėsime“, o visi valdininkai, įvedę mokestį, lieka „jie“ vaidmenyje. Tačiau grįžkime prie pačių antraščių. Kol vienas portalas rašė: „Vartotojų pasitikėjimo

rodiklis gruodį padidėjo 1 punktu“ (*15min.lt*), kitas tą pačią naujieną pranešė suteikdamas jai pesimistinį atspalvį: „Vartotojų pasitikėjimo rodiklis išlieka neigiamas“ (*delfi.lt*). Negatyvo pakanka ir biurokratijos srityje: „Nepaprastosios padėties įvedimas: sutarimas Seime būtų, neigiamos pasekmės – taip pat“ (*delfi.lt*). Situacija poliklinikose, savivaldybėse ir kitose viešosiose įstaigose (nors galbūt šioje srityje šaliai iš tiesų dar reikėtų tobulėti) apibūdinama gana vaizdingai: „Pandemijos grimasos poliklinikose: pacientai jų duris praverti vengia, bet laukiančiųjų – grūstys“ (*lrytas.lt*), „Kauno požeminė perėja skendi tamsoje, bet gyventojai į savivaldybę neprisibeldžia“ (*lrytas.lt*). [Verta paminėti, kad žurnalistai apskritai mėgsta esamą padėtį apibūdinti gerokai prasčiau, nei yra iš tikrųjų, pridėdami frazę „dar vienas“:](#) „Karzygys.lt – dar vienas video su melaginga ir klaidinančia informacija“ (*delfi.lt*), „Nuteistas dar vienas kanapių augintojas“ (*delfi.lt*). Susidaro įspūdis – situacija jau ir taip tragiškai bloga, o čia atsirado dar vienas riebus Lietuvos nesėkmių torto aukštas. [Atrodo, jog neigiamus dalykus žmonės turėtų norėti kuo greičiau pamiršti, tačiau iš tokių antraščių, kaip ši –](#) „Daugiausiai kritikos sulaukusios pasaulio eglės: žmonės jas prisimins ilgai“ (*delfi.lt*), – [panašu, kad bent jau žurnalistai perteikia atvirkščią mąstymo modelį](#). Kodėl reikėtų prisiminti būtent prasčiausias eglės? Tuo metu smulkiųjų verslininkų nedžiugios nuotaikos karantino laikotarpiu dar labiau paaštrinamos: „Į internetą persikėlusius Vilniaus Kalėdų mugės prekeivius ištiko didžiulė nesėkmė: visiškas bankrotas, suprekiavome tik 1 procentą“ (*delfi.lt*). [Antraščių tyrinėjimo dieną pastebėjau ir dar vieną ryškų aspektą – tautiečiai kone kiekviename žingsnyje linkę lygintis su kitais, save vienaip ar kitaip nužemindami:](#) „Prie Lietuvos įvaizdžio kūrimo strategijos prisidėjęs ekspertas: kad ir kiek pinigų būtų išleista, įvaizdis nepaneigs to, kokia šalis iš tiesų yra“ (*delfi.lt*), „Daugiau nei kas antras lietuvis turi antsvorio: palygino, kaip atrodo kitų ES šalių gyventojai“ (*delfi.lt*), „Tyrimas: estai labiau pasitiki valdžia nei latviai ir lietuviai“ (*delfi.lt*), „2020-aisiais gamtos Lietuvoje negailėta: nuo nevalytų „Grigeo Klaipėda“ nuotekų iki spalvoto plastiko Neryje“ (*15min.lt*), „Baltijos šalių namų ūkių išlaidų dalis maistui 2019 metais viršijo ES vidurkį“ (*delfi.lt*). Jeigu į naujienų portalą užsukęs žmogus iškart pamato antraštes, akcentuojančias neigiamą savo valstybės ir tautos, o galbūt ir jo paties, įvaizdį, natūralu, jog tai visai atima norą didžiutis savo kraštu ir skatina dar labiau jį kritikuoti. Vis dėlto toks lyginimas rodo, kad mūsų šalis vis dar bijo išsiskirti iš kitų – kelis paskutinius šimtmečius buvę priklausomi nuo aplinkinių valstybių galbūt tokiu būdu išreiškiame pavydą ir nepasitikėjimą savo kultūra ar netgi vieni kitais...

Tačiau nenoriu pati tapti bambekle, kuri mato vien bloga, todėl skubu paminėti, kad tądien visame naujienų sraute radau ne tik negatyvą – optimistiškų antraščių taip pat pakako. Tiesa, viena nuskambėjo gana keistai: „Skiepai nuo koronaviruso turi rimtą šalutinį poveikį – tačiau teigiamą“ (*delfi.lt*). Paskutiniai du žodžiai perša mintį, jog skaitytojui iš antraštės turi susidaryti neigiamas įspūdis

apie pranešamą naujieną, todėl skubama tą įspūdį pataisyti. Šiaip ar taip, kai kurios antraštės skelbė apie gerėjančią koronaviruso situaciją: „Vis daugiau vilties: NVSC atstovai stebi gerėjimo ženklus valdant pandemiją“ (*delfi.lt*), „S. Čaplinskas papasakojo apie vakciną nuo koronaviruso: pliusų turime daugiau negu minusų“ (*lrytas.lt*). [Kitos bylojo, kad Lietuvai sekasi tiek verslo, tiek technologijų srityse](#): „Lietuviai – pirmi feisbuke: jų kuriamą turinį peržiūrėjo trečdalis pasaulio“ (*15min.lt*), „Pandeminių metų vartojimo tendencijos: daugiau pinigų leista kurortuose, didesnis dėmesys lietuviškoms e-parduotuvėms“ (*15min.lt*), „Transporto įmonės tiesia kelią IT technologijų startuoliams – jie jau atkuria ir avarijų detales“ (*lrytas.lt*), „Originalų namo apšiltinimo būdą sugalvojusi moteris džiaugiasi ženkliai mažesnėmis išlaidomis šildymui“ (*delfi.lt*). Pastebiu, kad paskutiniuoju metu vis daugėja straipsnių (taip pat ir televizijos laidų), pasakojančių istorijas apie Lietuvoje apsistojučius ir gyvenimo kokybę mūsų šalyje besidžiaugiančius užsieniečius (pavyzdžiui, „Lietuvoje analitike dirbanti indė: „Mes visi esame panašūs, tačiau europiečiai gyvena laisviau“ (*lrytas.lt*). Tokie straipsniai tampa atsvara pesimistinėms tendencijoms.

Kaip jau minėjau savo darbo pradžioje, šiuolaikinė žiniasklaida ypač konkuruoja dėl skaitytojų dėmesio. Tam pasitelkiamos įvairios priemonės, tačiau itin didelį vaidmenį sėkmingo straipsnio pavadinimo kūrimo atlieka vaizdingumas. Vis dėlto neretai žurnalistai taip pasistengia rašydami kuo įtaigesnę antraštę, kad straipsniai dėmesio sulaukia ne tiek dėl pačios naujienos, o dėl komiška skambančio pavadinimo. Jis, beje, savo informatyvumu vis dažniau atstoja ir patį straipsnį. Taigi, pradėsiu nuo trijų antraščių. Visose rašoma apie policijos pareigūnus, kuriems kasdien tenka dalyvauti įvykiuose, atsiduriančiuose pirmuosiuose portalų puslapiuose. Tiesa, žurnalistai jų darbo specifiką neretai kiek paaštrina ir naujieną pristato taip, kad atrodo, jog policininkai – mūsų mėgstamų veiksmo filmų herojai: „Per šventes policijos darbas nestoja – pareigūnai smogė narkotikų platintojui“ (*delfi.lt*) (beje, atsiranda dviprasmybė, kuria prasme vartojamas žodis „smogė“...). Tačiau tokiu psichologiniu triuku norima įtikinti, kad skaitytojas saugus – jį gina jėga, t. y. policija, ir beatodairiškai kovoja su blogiu. Tuo metu iš antraščių, tokių kaip „Vaizdai Vokietijos kurortuose pareigūnus privertė griebtis už galvų: į apsnigtas vietas plūdo minios žmonių“ (*delfi.lt*) ir „Pareigūnai pašturpo: tarp šiukšlių kalnų gyvenanti klaipėdietė bute laikė kelis šunis, vieną teko užmigdyti“ (*15min.lt*), galima pamanyti, kad policininkai negali atsistebėti savo darbo realijomis. Nors juk iš tiesų nusikaltimais juos nustebinti kažin ar įmanoma – kaip ir, pavyzdžiui, mokytoją sunku išgąsdinti vis prastėjančiu mokinių raštingumu (vis tik pamatęs nosinę ant „o“ gal ir griebtusi už galvos...). Kuriant antraštes, pasitelkiami ir įspūdį sustiprinantys veiksmažodžiai: „Iš Briuselio trimituojama apie visų ES narių paramą susitarimui su Kinija, bet Lietuva žada priešintis“ (*15min.lt*), „Kalėdinę dainą angliškai atlikęs garsus Rusijos treneris

sprogdina internetą“ (15min.lt), „[Užauginę daugiau nei 14 kg kanapių trys šiauliečiai jų parduoti nebespėjo – kulniuos į teismą](#)“ (lrytas.lt), „Trūkumai, kurie mažina būsto vertę: gali nurėžti ir trečdalį kainos“ (delfi.lt). Kai kurie straipsnių pavadinimai stebina ypač vaizdingomis frazėmis – „Plungėje su pūvančiu lavonu gyvenusiam žudikui likimas smogė iš pasalų: jo dangstytojas išsisuko lengvai“ (lrytas.lt). Kiti verčia prisiminti net ir graikų mitologiją – „Karantinas pančioja ir Temidę: saugu posėdžiauti nuotoliniu būdu, geriausia išeitis – bylas atidėti“ (15min.lt). Norint sukelti kuo didesnę ažiotažą, kuo labiau įtikinti ir nustebinti, sukuriamos ir itin hiperbolizuojančios antraštės – tik vargu ar darbo paieškos staiga primins neregėtai įnirtingas kovas („Pandeminiai metai negrįžtamai pakeitė darbo rinką: laukia nauji mūšiai dirbant iš namų“ (delfi.lt)), o visos naujienos taps istoriniais įvykiais („Istorinė akimirka: nebelieka dantų protezavimo eilių, yra ir daugiau gerų pokyčių“ (delfi.lt)) – nors vis dėlto, žvelgiant iš kitos pusės, kiekviena prabėgusi sekundė tampa istorija, jau nekalbant apie žymius pokyčius odontologijos industrijoje... Tvarkai virtuvėje palaikyti taip pat galima rasti intriguojantį pasiūlymą („Kaip laikyti prieskonius: genialus būdas išspręs ir vietos trūkumą“ (delfi.lt)) – vis dėlto kaip lengva būti genialiam!..). Sakoma, kad paprastumas žavi – straipsnio apie keliautojo nuotykius pavadinimas savo aiškumu ir tiesmukumu priminė, kad ne į visus dalykus reikia žvelgti pernelyg rimtai: „Visas pasaulio šalis aplankęs rekordininkas papasakojo, kur geriau nekeliauti, o kurioje šalyje gyvena gražiausios pasaulio merginos“ (delfi.lt). Trumpai drūtai siūloma valgyti ir sūrį: „Dažniau pasimėgaukite sūriu – rezultatai patiks visiems“ (lrytas.lt). Savime suprantama – prekybininkai džiaugsis padidėjusiu sūrio perkamumu, o pirkėjai... Įdomu, koks tas rezultatas? Reikėtų atsiversti straipsnį... O sporto skilties antraštės iš tikrųjų vertos ilgo tiriamojo darbo – jos lyg atskiri tekstai, kurie gąsdina („Krachas tęsiasi: pirmąjį Eurolygos ratą R. Kurtinaitis baigė su 2 pergalėmis“ (15min.lt)), „Košmaras tęsiasi: „Ryto“ klube – naujas COVID-19 atvejis“ (15min.lt)), kelia susirūpinimą („Trileris Vitorijoje: dviženklę persvarą iššvaisčiusi „Valencia“ krito prieš R. Giedraičio vedamą „Baskonia“ (lrytas.lt)), stebina („Grizzlies“ pratęsimą išplėšęs J. Valančiūnas po krepšiu atrodė lyg mūras – trečiąkart pasiekė įspūdingą rezultatą“ (lrytas.lt)), o galbūt ir prajuokina („Gražiausio LKL perdavimo autorius – pakaušyje akis įsitaisęs Augustas Marčiulionis“ (15min.lt)).

Šiais informacijos ir mokslo žinių gausos laikais išvysti ar sužinoti ką nors neįprasta jau prilįgsta didesniai ar mažesniai įvykiui. Dėl šios priežasties kai kuriomis antraštėmis norima sukelti susidomėjimą suintriguojant, jog apie tai, kas slepiasi po pavadinimu, dar nesame girdėję. Nesvarbu, ar tai būtų muzika („Muzika, kokios dar nebūsime girdėję: garso inžinieriai randa vis geresnių metodų apgauti klausytojų ausis“ (delfi.lt)), ar balkonų puošmenos („Sostinės kalėdinių balkonų dešimtuke – fantastiška vilniečių kūryba, kokios dar nematėte“ (lrytas.lt)), ar automobiliai („Netikėta: pandemijos

metu išaugo asmeninių automobilių naudojimas“ (*delfi.lt*). Kai kada antraštėmis siekiama kone išgąsdinti: „Mokykloje to nemokė: mes esame virusas – ir ne perkeltine prasme“ (*15min.lt*). Žurnalistas pabrėžia, jog straipsnyje parašyta informacija yra tokia rimta ir išskirtinė, kad net nebuvo įtraukta į mokyklinius vadovėlius (peršasi įkyri mintis, jog tai, ko mokoma mokykloje, yra didžiausia nuobodybė). Ir tuomet paminima trumpa, bet, vaizdingai tariant, pribloškianti frazė. Svarbiausia – paliekama šiek tiek neaiškumo, kad reikėtų atsiversti patį straipsnį – deja, neužtenka perskaityti net ir paryškintų citatų. Intriguojanti ir paskutiniu metu ypač gajų stereotipą, jog viską, kas geresnio, pasiglemžia didmiesčiai, laužanti antraštė „Išrinkta gražiausia Lietuvos eglė: pirmoje vietoje – ne Vilnius ir ne Kaunas“ (*delfi.lt*) taip pat iškart kelia susidomėjimą – jei šie du didieji miestai ne pirmutiniai, tuomet kas? Gal mano provincijos miestelis? Anot kito straipsnio autoriaus, daugelį skaitytojų iš vėžių turbūt gali išmušti ir faktas, jog telefonu, paskutinį dešimtmetį laikomu itin prestižiniu, nesinaudoja vienas turtingiausių pasaulio žmonių: „Facebook“ vadovas Zuckerbergas pasakė, kokio gamintojo telefonu naudojasi: ne, tai nėra „Apple“ (*delfi.lt*). Turbūt ne kartą kiekvienas esame nuogaštavę – galbūt ką nors padarėme ar darome ne taip, kaip reikėtų? Aplankius panašioms mintims, į pagalbą gali ateiti straipsniai, kurių antraštės skelbia (o galbūt net dar labiau suglumina): „ESO ekspertai paaiškina, kas bus, jei laiku nepasirinkote elektros tiekėjo“ (*delfi.lt*) ar „Pasitikrinkite, ar darote šias 7 esmines bendravimo klaidas“ (*delfi.lt*). Įdomu tai, jog kartais du portalai tą pačią naujieną praneša skirtingai – vienas palikdamas intriga, o kitas kone pusę straipsnio sudėdamas į jo pavadinimą. Pavyzdžiui, „FTB nustatė, kas sprogo Beiruto uoste“ (*lrytas.lt*) ir „Libano premjeras: FTB nustatė, kad Beiruto uoste sprogo 500 tonų trąšų“ (*delfi.lt*). Analogiškas atvejis: vienoje antraštėje nutylima, apie kokią šalį rašoma („Rado sprendimą: ketina registruoti visus, atsisakančius skiepytis nuo koronaviruso“ (*lrytas.lt*)), o kitur apie tą patį galima sužinoti daugiau nei neatsivertus straipsnio („Ispanija planuoja registrą su pavardėmis asmenų, kurie atsisakys skiepytis nuo Covid-19“ (*delfi.lt*)). Pasitaiko, jog galima perspausti ne tik su vaizdingumu, bet ir su intriga: „2020-ųjų rekordus diktavo koronavirusas: augo viskas, kas iš namų“ (*lrytas.lt*). Iš antraštės išties sunku suprasti, kuria prasme čia kas augo – gal gėlės ant palangės ėmė geriau vešėti, kai jų šeimininkai daugiau laiko sėdėjo namie, nes jas dažniau palaistė? Skaitant straipsnį paaiškėja, jog kalbama ne apie kokius nors augalus, o kompiuterines programas, kurios didžiulę sėkmę patyrė karantino laikotarpiu.

Paskutinė antraščių rūšis – vietoje teiginių atsiranda klausimai. Norvegų atliktas tyrimas rodo, kad klausiamosios antraštės pritraukia 150 procentų daugiau paspaudimų, o jeigu jose dar ir kreipiamasi į skaitytoją, spaudžiamos net 175 procentais daugiau nei paprastos deklaratyvios. Prie antraštės populiarumo prisideda ir vaizdingesni, aštresni žodžiai, tokie kaip „apnuodijo“. Beje, jei

antraštėje yra klausimas, gali būti, kad straipsnyje nėra pakankamai argumentų atsakyti į jį teigiamai ir pateikti žinios kaip fakto. Todėl atsakymas į keliamą klausimą dauguma atveju greičiausiai yra „ne“. Lietuvos naujienų portaluose kartais klausimu užsimenama apie pačią naujieną („Guogos likimas Darbo partijoje pakibo ant plauko – jau ieškosi naujos frakcijos?“ (*delfi.lt*); „Volkswagen“ jau dirba prie naujojo „ID Vizzion“ sedano: „Passat“ daugiau nebus?“ (*15min.lt*)). Kitos antraštės skatina diskusiją Lietuvoje įvairių nuomonių keliančia tema („Dalis politikų elgesys verčia susimąstyti: ar išrinktiesiems galioja dvigubi standartai?“ (*lrytas.lt*)). Trečiose minima šiuo laikotarpiu itin opi problema („Kaukės viešajame transporte – ir po pandemijos?“ (*delfi.lt*)). Kartais antraštės klausimas būna itin platus ir neaiškus: „Ar kada matėte sūrių autobusėlių?“ (*delfi.lt*), „Nuo kada gi mes pradėjome puoštis? Ir kuo gi daugiausia?“ (*delfi.lt*), „Tamsioji Silicio slėnio pusė: išmaniųjų technologijų rojus ar pragaras?“ (*lrytas.lt*). Perskaičius tokius abstrakčius pavadinimus, nelieka nieko kito, kaip tik atsidaryti patį straipsnį. Žurnalistas laimėjo!

Baigusi apžvelgti gruodžio 29-osios – vienos atsitiktinės dienos – antraštes, pagalvojau: įdomiausia, jog *skrolinant* naujienų portale ar socialiniame tinkle ne visada lengva pastebėti, kuo vienas ar kitas straipsnis iš tikrųjų yra reikalingas, naudingas ir įdomus, nes, deja, vien antraštės objektyviai nenurodo naujienos esmės. Tačiau juk vis dėlto jos daro įtaką žmogaus supratimui apie pasaulį! Harvardo universiteto profesorius Steven‘as Pinker‘is savo knygoje „Proto amžius“ pastebi: „Naujienos yra tai, kas nutiko, o ne tai, ko neįvyko. Juk niekada neišgirsime žurnalisto, gyvai kalbančio į eterį: „Pranešu jums naujienas tiesiogiai iš šalies, kurioje karas nekilo“, – arba iš miesto, kuris nebuvo subombarduotas, iš mokyklos, kurioje niekas nešaudė.“ Žinoma, naujienų pateikimas kiekvienoje šalyje šiek tiek skiriasi. Lietuvos žiniasklaidoje vis dar gausu savikritikos, o žinios, kuriose kartais tikrai galima įžvelgti ir gerų dalykų, pranešamos ypač negatyviai. Kaip bebūtų, džiugu, kad vis daugėja nuotaiką pakeliančių ar sėkmingų istorijų. Skaitant vaizdingiausias antraštes, išryškėja beribis žurnalistų kūrybingumas, iškeliantis klausimą, ar pagrindiniai šalies naujienų portalai dar netapo geltonąja spauda?..

Taigi, kiek straipsnių perskaitome nuo pradžios iki pabaigos?.. Naujas mokslinis tyrimas, rašo „Science Alert“, parodė, kad žmonės, kurie socialinių tinklų naujienų srautuose perskaito tik antraštes ir trumpus fragmentėlius, mano žinantys daugiau, nei būtų galima pasigirti iš tikrųjų. Dėl to antraštes – gąsdinančias, liūdinančias, komiškas, intriguojančias, kiekvieną naujieną paverčiančias sensacija – iš tiesų galima laikyti atskiru teksto žanru, apie kurį galima rašyti ir rašyti išties tiriamuosius darbus.

Kai gruodžio 30-ąją, rytojaus dieną, vėl atsidariau portalą peržvelgti dienos naujienų, pagalvojau – juk požiūris į viską priklauso tik nuo mūsų pačių. O portalas ir vėl rašė: To dar negirdėjote...

Susidūrimai lietui lyjant ir liepoms žydint

Per Naujuosius lijo. Sėdėjau viena prie lango spoksodama į lašelių išblukintą savo gatvę ir prisiminiau perskaitytą Jono Meko knygą „Žmogus prie lyjančio lango“. Pala, langas pats lyja?

Neseniai per dailės pamoką žiūrėjom Meko performanso prie Lukiškių kalėjimo įrašą. Kas ten išvis vyko? Beveik nieko nesupratom, darbą atsiskaitėm ir avangardui pasakėm „viso gero“. Nors iš atminties lentynų lyg neprašyti (o gal kaip tik – liepų žydėjimo ilgesio prišaukti) ėmė kilti visi susidūrimai – nuo pat vaikystės – su Jono Meko kūriniais, Semeniškiais...

Apie ką mąstyt prie lyjančios vitrinos?

(esė pagal Jono Meko kūrybą)

Jis ten stovi gal valandą. Kažkoks žmogus. Kaži kodėl tik dabar pastebėjau. Mirksta lietuj, liūdnai spokso į savo atvaizdą smulkiom debesų ašarėlėm nusėtoj vitrinoj. Priėti? Kas tam žmogui?! Gal dar nualps. Bet jo niekas nepastebi. Kodėl turėčiau priėti būtent aš? Ne, neturiu juk laiko. Grįžtu namo, langai užtemdyti to paties lietaus.

O galėjo būti kitaip. Nuo tokios minties ir nusikankinti galima. Prasideda savigrauža, savigaila, saviplaka, savi... Neišnaudojai progos? Grauzies. Gavai trejetą? Gailies, kad praėjusią naktį vėjais paleidai. Pamiršai, ką žinojai? Plaki save. Smegenys net sproginėja nuo nebūtų galimybių žemėlapių ir schemų...

Bet tą akimirką nieko nežinai. Gyveni ir tiek. „Aš sėdžiu vienas / ir klausaus / už lango užiančio / lietaus“ užuot nuėjęs į parduotuvę už šimto metrų ir nusipirkęs laimingą loterijos bilietą. Arba kirtęs gatvę ir žuvęs nuo vakar užusio piliečio automobilio smūgio. Tačiau tada minčių žemėlapių dar niekas nebraižo, „ir monotonija / tyli / palengva vaikšto / kambary“... Na, ne visai tyli. Už lango girdisi žingsniai. Gal tas žmogus tipena? Eik jau, eik, nebekliedėk... Dabar visur vaidensis, ot šmikis.

„Mes visi tikė- / jomės, / kad viskas / kitaip išeis.“ O jei būčiau priėjęs prie to žmogaus?.. Ar verta iš viso gailėtis pasibaigusią akimirką? „Bet ne... / neišėjo / ir / neišeis.“ Ar akimirka iš viso turi pradžią ir pabaigą?.. Kaip Meko filme – buvo koks nors gyvenimo siužetas, praėjo sekundė, nebėr. Štai už mano lango dar smarkiau lyja. Apie ką mąstė tas žmogus prie vitrinos? Prisimenu tą žmogų, niekaip iš atminties nedingsta, nors tu ką, o dabar aš kaip koks negabus egzistencialistas mąstau nesąmones. Nejaugi pradėdu graužtis?!

Galbūt tas žmogus prie lyjančios vitrinos kaip... kaip Kamiu Merso? Svetimas viskam, kas aplinkui, pasislėpęs savo sielos rūsy, negali nė išsikalbėt, nes visur lyja melu. Tik tamsioje vitrinoje, atrodo, jis gali įžvelgt kažką, ko kiti nepastebi. Kodėl aš jį palaikiau nenormaliu? Stovėjo vidury liūtės... Svetimas. Dabar ir pats toks pasijaučiau. Pasaulis pasmerktas susvetimėjimui – kartoja daug kas. „Man sakė: / nemąstyk – gyvenk“, antraip pajausi tuštumą. Ir turėsi tapti nelyginant koku Beigbederio personažu, butaforija marinančiu vidinius demonus ir – svarbiausia – ta pačia butaforija užpilančiu tą tuštumą. Bet „galva / mano / neklausė“, tiksliau, klausė, bet pamačiau tą nelemtą žmogų ir diena pasikeitė. „Tai vargas dabar.“ Mąstantys kenčia, sako, labiausiai, bet jų dvasia nors netuščiavidurė. Gal tas žmogus irgi mąstė.

Žmogus neturi namų? O Dievuliau. Nebuvau pagalvojęs. Nors nepanašu, kad neturėtų, nors ir permirkęs, visai padoriai atrodė. Kas, jei būčiau priėjęs?.. Gal nebūtų taip „liūdna, vieniša, nyku, / rodos, sienos plyšta“? Pradedi mąstyti ir iškart įklimpsti, ramybės nebeturi. Ir kas siuntė čia tą žmogų?

O gal šiandien jį apleido meilė? Išmetė iš darbo? Stovėjo žmogus prie vitrinos ir verkė, o dangus ašarojo kartu. Kaip gera nebegirdėt savęs ir tiek daug matyt. Net ir keistuolį, permirkusį prie stiklo. Kieme – nė vieno žmogaus, niekam kitam nešauna į galvą spoksoti į lyjančią vitriną. „Ir klausaus / už lango užiančio lietaus.“ Dar smarkiau lyja. Meditacija, meditacija...

Prie vitrinos žmogus nebestovėjo. Taip, akimirka nuskrido, nepriėjau, nesužinojau, ką galėjau sužinot. Bet lietus nesustoja. Vitrinoje, nusėtoje tomis pačiomis smulkiomis debesų ašarėlėmis, kažkaip įžiūriu savo atvaizdą... „ir taip idiliškai / jaučiuos, / tarytum būčiau / vėl namuos“...

Jonas Mekas

Po Igno moters laidotuvių

Igno moteris mirė tai nugirdėm jį ir nusigėrėm
visi ir sakom eikim eikim laukan ir išsivaikš-
čiokim ir lengviau bus.

Tai ėjom visi ir ašotį alaus kartu nešėm ir
Petras sako gal eikim ir ką nors darykim tai
lengviau bus ir užsimirš.

Tai sakom darykim ką nors darykim.

Tai prie Valkiūno trobos sustojom ir sakom
ką nors padarykim Valkiūnui ką nors padarykim
gal langus lentom užkalkim ką nors darykim.

O prie sienos medis auga didelė didelė liepa
ir jau toks kvėpėjimas jau toks žydėjimas
tai sakom a vyrai tai jau kvėpėjimas medžio.

Tai alaus įsipylėm ir po medžių šakom pri-
sėskim vyrai ir nutarkim ką daryt čia gerai
pasėdėt po liepa ir Ignas kartu prisėdo ir
Ignas stiklinę išgeria ir dar kitą ir dar
kitą.

O jau liepa kaip kvėpia kaip kvėpia.

Bet daryti reikia ką nors daryt vyrai sako
Petras.

O Ignas dainuoja Ignas nori dainuoti tai jis
užveda tokią jau liūdną tokią jau liūdną
dainele.

O Petras nori ką nors linksmiau bet mes sakom
ne ne ne Igno moterį palaidojom ką čia jau
linksmi dainuoti.

Tai Valkiūnas išeina ir sako o kas čia velnio
daros vyrai ko jau čia po mano langais
bliaunat.

Eik čia eik čia ką jau čia Valkiūnai Igno
moterį pakasėm tai ką tu jau čia riaumoji
Valkiūnai.

Tai Valkiūnas po liepa prisėdo ir irgi dainuoja
O ta liepa tai jau taip žydi taip žydi.

Ir sėdim ir dainuojam o Valkiūnas dar ašotį
alaus atneša ir mes sėdim ir dainuojam o
naktis tai jau tokia naktelė naktužė kaip
nebeprisimenam ir taip sakytum ligi pat
žvaigždelių nusitiesia.

Vyrai jau dangus raudonuot pradeda sako
Ignas tai ačiū vyrai tai gal jau namon
traukt vyrai.

Tai gal jau ir eit mes sakom o Valkiūnas
tarpdury stovi ir ranka numoja tai jau eikit
ar ką sako.

O liepa jau taip kvepia taip kvepia kaip ne-
žinau jau.

O Ignai Ignotai tu kitą moterį surasi dar
nedainuok taip liūdnai Petras sako,

O jis neprisipažįsta vyras ne sako ne ne dėl
jos o tik taip kažko taip liūdna šita liepa
ir šita naktis jau tokia.

Tai ką jau čia Ignai tai ką jau to kitą dar
rasi.

Namo eikim vyrai namo eikim sako Petras ką

jau čia Ignotą pjaunam jam ir taip liūdna.

Tai ir parėjom namo ir išsiskirstėme o dangus

jau raudonas buvo.

(„Pirštai jos neša leliją: moteris XX–XXI a. lietuvių poezijoje“. Rinktinė. Sud. Julius Keleras. Vilnius: Naujosios Romuvos fondas, 2017)

Tas liepos žydėjimas, arba Kai miršta kaimyno moteris

(esė pagal Jono Meko eilėrašį „Po Igno moters laidotuvių“)

Liepa

„Semeniškių liepos. Romos / priemiesčių gėlės. / Avilos rugių / laukai, kaitroje iškirde / akmenys, / šaltos rūgščios drėgmės prikvipe Vienos vyno rūšiai, / žalumoj paskendę / kaimeliai, / saulės vėliavos!“ (Jonas Mekas) Prieš akis šmėžuoja Italijos, Ispanijos, Austrijos platybės, saulėti gėlėti laukai – o kad tik pasitaikytų proga nuvažiuot kada nors. Vis dėlto iš pradžių – liepos, šaknimis įsikibusios į Semeniškių žemę. Meko Semeniškių, kur pradžia ir pabaiga. Lietuvos pakraštį, atrodytų, užkampy, kažkur toli... Kur ir pati buvojau nuo pat vaikystės, ir tik gerokai paaugusi sužinojau, kas čia per kaimas ir kas jo istorijoje slepiasi. Dabar ten liepų nebeišvysi – anąkart apsidairiau, su tėvais kaip ir per kiekvienas Vėlines važiuodama į reformatų kapinaites, kur palaidotas mano proprosenelis. Tokia visai jauki atmosfera, aplinkui medžiai, seni antkapiai... Aplink laukų ir dangaus platybės. Tik Meko sodybos nė ženklo nebelikę – kaip Granausko „Gyvenime po klevu“ viskas su laiku numelioruota, sulyginta ir viskas. Stovi tik akmuo su skrybėle.

O liepa, galbūt ta pati, iš šiandien jau beveik nunykusio kaimelio Biržų rajone Semeniškių, kvepia ir žydi, žydi ir kvepia „Po Igno moters laidotuvių“ Meko eilėraštyje. Kur viskas vyksta čia ir dabar, kaip Meko filmuose (į kuriuos, būdama pradinukė, rodome miesto bibliotekoje spoksojau lyg pirmą kartą filmą matydama), – iliustruojama gimtojo krašto pajauta, akimirkos jausena. Kaimo vaiko pasaulėjautos ilgainiui neužgožė nė spindinčio, užiančio Niujorko gaudesys. Galbūt po šia liepa Mekas kadaise ir pats sėdėdavo.

Mūsų lietuviškame senajame kaime liepos sodybose augdavo dažnai – ir pagrindinis vasaros aruodas bitėms, ir pirmas vaistas peršalus, ir gražus, kvapnus medis, suteikiantis užuovėją ir puošiantis sodybą, – „o prie sienos medis auga didelė didelė liepa / ir jau toks kvepėjimas jau toks

žydėjimas“. Pamenu, kad prosnelės sodyboje, kur leidau vaikystės vasaras, taip pat liepa augo (ir tebeauga, tik sodyba jau nebegyvenama). Tokia plačia, atrodo, gaubiančia kiemą ir pusę vieškelio laja. O žydėdavo! Ir tėtis, sako, atsimenąs ją nuo mažens – liepa lyg koks talismanas, saugantis sodybą visą jos gyvenimą.

Šio medžio vardu pavadintas vasarvidžio mėnuo, liepos įamžintos ir liaudies dainose: merginos vadinamos liepomis („Berneli mano, mano jaunasis, / Žalia liepelė – tavo mergelė“), po liepomis jos pina vainikus, šukuoja galveles, partizanų dainoje „Palinko liepa šalia kelio“ medis tarsi siejamas su motina, tėvyne. Šimtamečių liepų eilės neretai žymi išnykusią dvarvietę – dvarų parkuose dažnai buvo sodinamos liepų alėjos. Lietuvių tautosakoje liepa įkūnija moteriškąjį pradą – tai senojo baltų tikėjimo deivės Laimos, skiriančios gyvenimo dalią, medis. Gimus berniukui tradiciškai pasodinamas ažuoliukas, o mergaitei – liepaitė (net ir posakis „merginos kaip liepos“ išlikęs). Tikėta, kad liepose gali įsikūnyti mirusiojo siela. Ne veltui ir vyrai (eilėrašty neminama nė viena kita moteris!) glaudžiasi po liepa.

Susėdusius kartu ir alaus įsipylusius kaimynus apgaubia liepos šakos, tarsi apsaugodamos nuo saulės, tarsi globodamos – „tai sakom a vyrai tai jau kvepėjimas medžio“. Mekas „Laiškuose iš Niekur“ rašė, jog senovės lietuviai buvo išvien su saule, mėnuliu, medžiais, visais augalėliais. Jie buvo kartu, išvien su gamta, ir gamtoje, žemėje – kaip ir Vinco Krėvės Lapinas ir Grainio liepa buvo tokie neatskiriami, tokie gyvybiškai susiję.

„O ta liepa tai jau taip žydi taip žydi“ – tarsi jau mirusi Igno moteris tą vakarą būtų kartu su vyrais, tarsi pati juos apglėbtų, o saldus medumi dvelkiantis kvapas atneštų jos dvasią...

Draugai

„Draugai, prisimenu tas valandas, kur prašnekėjome / kartu lig paryčių, jaunatviškai, laisvai, / ar kur dainuodami, triukšmaudami būriu mesėjome / vidurvasario žydėjime liepsnojančiais laukais.“ Tiek jaunų vasarų, tiek draugų likę prisiminimais. „Anų dienų draugai“ – sakydavo Mekas. XX a. vidurys gailestingas nebuvo – išmėtė, išskirstė visus kur kurį. Draugai liko tik vienas iš saitų, dar jungiančių sielą su vieta, kurioje užaugta. Mekas saugojo prisiminimus apie draugus, kaimynus, pažįstamus, nepamiršęs jų vardų, nemažai jų paminėjo eilėraščiuose (Ignotas, Julius, Martynas, Kazimieras, Jokūbas...). Gali būti, kad ir šio eilėraščio Ignas buvo vienas iš kaimynų Semeniškiuose.

„Igno moteris mirė tai nugirdėm jį ir nusigėrėm / visi ir sakom eikim eikim laukan ir išsivaikš- / čiokim ir lengviau bus.“ Po Igno moters (ne kokios sugyventinės, ne partnerės, netgi ne

žmonos, o moters – kaip gražiai vadino!) laidotuvių susirenka kaimynai. Ne draugai ir ne giminės, o būtent kaimynai. Kažin, kiek dabar žmonių šalia gyvenančius išvis pažįsta – sunku net rasti, kas katę prižiūrės į Kanarų salas išskridus, jau nekalbant apie bendrus pasisėdėjimus... O čia – pagrindinis ramstis, kai skauda, nesvarbu, kad gyveni už penkiolikos kilometrų. Kartu ir kiaules skersdavo, ir alų darydavo, ir į ūkio darbų bendras talkas sueidavo. O kaip jau kaimo vestuvės, *baliai* be kone visų kaimynų! Greičiau prisišauksi kaimyną negu giminę, sakydavo. Todėl tas kartu išgyvenamas liūdesys nestebina – tokiu būdu išreiškiama užuojauta ir palaikymas, vyrai vieni kitiems suteikia dvasinės stiprybės. „Tai alaus įsipylėm ir po medžių šakom prisėskim vyrai ir nutarkim ką daryt čia gerai / pasėdėt po liepa ir Ignas kartu prisėdo.“ Paprasta. Tikra.

Nemėgo Mekas pompastikos, o vertino būtent tą nešlifuo tą tikrumą. Biržų centre esančiame skverely ant paminklo Mekui užrašyta citata: „Aš nekuriu filmų, aš tik filmuoju, filmuoju, filmuoju.“ Jo filmai – tarsi iš gabaliukų sudėliotas kasdienybės ir iš jos susidedančio gyvenimo įamžinimas. Tačiau pastebėti tuos gabaliukus, iš pirmo žvilgsnio atrodančius nieko vertais, – čia ir yra menas.

Prieš pat praėjusių metų Kalėdas – likus kelioms dienoms iki kūrėjo 100-ojo gimtadienio – vyko minėto paminklo Mekui atidarymas. Gimnazistai (iš tos pačios „Saulės“, kurią baigė ir Mekas) pristatė performansą, rajono valdininkai jau pasakė kalbas. Visi laukia, kada gi pakvies garbius politikus – Biržų merą ir administracijos direktorę – iškilmingai atidengti paminklą (meras dar prieš renginį patikrino, ar pavyks sklandžiai tai padaryti). O tada renginio vedėjas iškilmingai praneša, kad paminklą atidengs performanse dalyvavęs gimnazistas Lukas! Ir, biržiečiams besišypsant iš šio netikėto dar vieno performanso, taip ir atsitiko – paminklą atidengė kuklus gimnazistas, pasipuošęs juoda skrybėle. Vėliau aptardami renginį klasėje juokavom, jog galbūt pats avangardistas ranką bus pridėjęs ir mekiško lengvumo įbarstęs.

Vis dėlto ar toks ramus lengvumas pasiteisina susidūrus su bambekliais? Tokiais, kuriems, kaip eilėrašty, langus sugalvojama užkalti. Taip, ne visi kaimynai būdavo kviečiami prie to alaus bokalo – ko gero, kiekvienas kaimas turėjo savo valkiūną. Kokį nors pikčiurną, kuriam, kaip kokiam šiandieniniam feisbuko komentatoriui, kad tik paburbuliuot duok, kuris, žiū, iškišęs nosį jau skundžiasi: „O kas čia velnio / daros vyrai ko jau čia po mano langais / bliaunat.“ Šitoks gyventojas, atrodo, būtų visai nenusipelnęs pakvietimo – verčiau jau užkalti jam langus ar užkimšti kaminą. Juk anuomet kaime būdavo visai normalu kokiam nemėgstamam kaimynui *zbitku* prikrestti. Nors, kai pagalvoji, kaminą užkimšus visas namas prirūkdavo – ir kur čia tas linksmumas. O gal ir pats gyventojas dėl viso šito kaltas – kad jau surūgęs, tai ir gryčia prirūksta...

Tačiau ypatingomis akimirkomis vėl grįžtama į harmonijos, santarvės ratą. Liepa, tapusi kaimynų susiejimo vieta, auga būtent prie Valkiūno trobos. Galiausiai ir Valkiūnas pakviečiamas prisijungti– „tai Valkiūnas po liepa prisėdo ir irgi dainuoja“. Atrodo, pradingsta visi „spygliai“, užmirštami bambėjimai. Pats kaimynas atneša dar ašotį alaus „ir mes sėdim ir dainuojam o / naktis tai jau tokia naktelė naktuzė kaip / nebeprisimenam ir taip sakytum ligi pat / žvaigždelių nusitiesia“...

Mirtis

„Išsnigs sniegas – / nepareis. / Nukris lapai – / nepareis. / Lis lietus – / nepareis. / Žydės rugiai – / nepareis.“ Lietuviams nuo seno būdingas stojiškas, filosofiškas požiūris į mirtį. Mes nepersirenginėdavom pabaisomis, tiesiog ramiai tikėjom gyvenimu anapus. Semiotikas Algirdas Julius Greimas žodį „vėliava“ (kildina iš „vėlė“) sieja su vėlėmis. Remdamasis tokia etimologija, Sigitas Geda samprotauja, jog išeina, kad senovės lietuviai į karus vesdavęsi ir vėles, savus mirusius, kurie stabdydavę baimę, teikdavę žmogui jėgų.

Neseniai mačiau vieną seną nuotrauką. Joje, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio, vyksta kažkoks kaimo *balius* – žmonės šoka, armonika *grajina*, visi šypsosi. Tik vėliau sužinojau, kad ten laidotuvės sovietmečio pradžioj. Galbūt amerikiečių pasakymas apie laidotuves „celebration of life“ (liet. „gyvenimo šventimas“) savotiškai apibūdina ir lietuvių tradiciją natūraliai, linksmai – gyvenimiškai – *nulydėti* mirusįjį švenčiant jo gyvenimą?

Beje, įdomi, kiek neįprasta tradicija – kapinių šventės. Paradoksaliai skambas pavadinimas (o gal „šventė“ – iš žodžio „šventas“, „šventinti“?) turi tiesioginę prasmę, tai unikali Pabaltijo protestantų tradicija. Kadangi augau gausią protestantų bendruomenę turinčiame krašte (rajone iš viso septynios religinės bendruomenės), nuo mažens atrodė savaimė suprantama vietiniame laikraštyje *užmatyti* koki kasmetinių kapinių švenčių grafiką ar straipsnį apie jau įvykusią kapinių šventę. Vis dėlto Lietuvos mastu tai juk tikriausiai unikumas. Šventės pirmojoje dalyje applančios evangelikų reformatų bei liuteronų kapinės, jose vyksta pamaldos, o po to religinė vietos bendruomenė susirenka į suneštinę agapę – pasisėdėjimą prie vaišių stalo artimiausioje sodyboje ar tiesiog už kapinių tvoros. Tai proga susitikti giminaičiams, kaimynams ir pažįstamiems. Gyvenimo šventimas.

Kaimynai eilėraštyje taip pat gali būti reformatai, juolab kad Mekas, ko gero, aprašė tai, kas vyko jo krašte, o toje Biržų rajono dalyje daug šio tikėjimo atstovų, nuo seno katalikų kartais ne visai pagarbiai *bambizais* pavadinamų (ir Balys Sruoga savo memuarų knygoje „*bambizų* nuo Biržų“ mini).

Pagal senuosius laidotuvių papročius neapsieita ir be alaus darymo. Mūsų, lietuvių, kultūroje naminiu alumi būdavo rituališkai atsisveikinama su mirusiuoju. Laidotuvės vykdavo trečią dieną po mirties, tik tada, kai pasiruošiama pagrabui (šermenims), kai alus išrūgsta. Po laidotuvių pietų, išvažiavus giminėms, su artimaisiais ilgiausiai likdavo vėlgi kaimynai. Jie neskubėdavo išsiskirstyti – padėdavo susitvarkyti, dar vis *nukalbėdavo* ką nors apie mirusįjį prie alaus stiklinės. Skaitant Meko eilėraščio pirmuosius žodžius „nugirdėm“, „nusigėrėm“ natūraliai kyla asociacija – nejaugi tik tokiu būdu sielos žaizdas gydytų... Bet juk paminėta, jog „alaus kartu nešėm“ tik ąsočių, o ne kokią visą *bačką*. Reikia išlaikyti saiką!

Tokiose tradicinėse kaimo laidotuvėse man pačiai jau neteko būti. Viskas dabar vyksta tarsi pagreitintai – laidojimo namų salė, iš kurios kiekvieną dieną čia išlydi, čia vėl atveža naują mirusįjį, minučių tikslumu suorganizuotas palaidojimas (beje, Biržuose paskutiniu metu beveik kiekvieną laidotuvių procesiją, važiuojančią į kapines pagrindine miesto gatve, susimąščiusiu žvilgsniu, lyg užslėpta šypsena tarsi nulydi Mekas – jo 100-ųjų gimimo metų proga ant centrinio pastato šoninės sienos kabo didelis plakatas su šio kūrėjo nuotrauka), po to gedulingi pietūs kavinėje dieną, o ten pat jau vakare vyksta koks nors jubiliejus. Atrodo, jau pačios laidotuvės savaime kuria ne itin malonią aurą, tačiau vis keistėjančios aplinkinių reakcijos, kartkartėmis išgirstamos, šiuropina dar labiau.

Neseniai vykusios netikėtai mirusios stilistės Agnės Jagelavičiūtės laidotuvės sukėlė visuomenės sambrūzdį. Kai vieni rašė liūdnas užuojautos žinutes, kiti, suprantama, nepraleido progos komentuose pareikšti, kokie geri draugai buvo, tretį bandė savarankiškai nustatyti mirties priežastį („per skepus“ ar „nuo klimato atsilymo“) ar išvardinti visus stilistės skandalus ir ją apibūdinti, pasitelkdami kiekvieną sau žinomą ne itin švelnų ir švankų žodį. Vien nuo kelių tokių rūgščių komentarų plaukai šiaušiasi. Iš kur tiek pykčio? Tuo metu žiniasklaida pranešinėjo, jog į laidotuves atvyko A. Jagelavičiūtės motina (argi tai sensacija ir naujiena, kad laidotuvėse ir motinos dalyvauja?!..). Žinoma, neužmiršta aptarti, kokių gėlių mama atnešė. Juokinga rašliava, jeigu nebūtų liūdna. Kalbant apie komentarus, praėjusių metų vasarą Vilniuje vykusio festivalio metu ta pati A. Jagelavičiūtė buvo surengusi meninį performansą „Tiesa į akis“ – tik su apatiniais drabužiais stilistė sėdėjo ant senamiesčio grindinio, fone skambant įgarsintiems neigiamo turinio komentarams, o anoniminių komentarų autoriai buvo raginami mesti į ją konservuotus pomidorus, esančius šalia kibiruose. Tokiu būdu kviesta prisiiimti atsakomybę už savo veiksmus ir komentarus socialiniuose tinkluose. Juk išlieti tulžį pasislėpus po išgalvotu vardu lengviau. Nuo įvairialypės žmogaus prigimties nepasislėpsi – senajame kaime taip pat buvo ir viską aptarinėdavusių žmogelių, dažniausiai moterų, pletkininkėmis ar davatkėlėmis vadintų, ir bambeklių valkiūnų. Tik dabar žmonės nebesėdi po liepa – jie feisbuke, o kur kitur.

Pasak lietuvių liaudies patarlės, tos pačios akys verkia, tos pačios juokiasi – buvimas kartu, kartais ir pamuzikavimas, pajuokavimas atitolina liūdesį, sustiprina bendrystę. Atrodytų, sunku net atskirti – ypač anuomet, – kur čia laidotuvės, kur šventė. Prisiminimai ir ilgesys pavirsdavo dainomis: „O Ignas dainuoja Ignas nori dainuoti.“ Kaimynas Petras norėtų linksmiau – „bet mes sakom / ne ne ne Igno moterį palaidojom ką čia jau / linksmiau dainuoti“. Štai ir išlaikoma harmonija.

Igno moters išėjimas anapus likusiųjų neskubino išsiskirstyti. Taip ir sėdėjo Semeniškiuose po liepa, iki kol vakarą lyg aukštaičių sutartinę drauge nuūkė – „tai ir parėjom namo ir išsiskirstėme o dangus / jau raudonas buvo“, – čia dar ne pabaiga ir viskas tuo nesibaigia.